

1. ODLOČITEV SLOVENCEV ZA PRVO JUGOSLOVANSKO DRŽAVO

Majniška deklaracija

30.5. 1917 ja v Dunajskem parlamentu slovenski politik doktor Anton Korošec, vodja jugoslovanskega poslanskega kluba, prebral Majniško deklaracijo. V njej je bila na temelji naravnega prava in hrvaškega državnega prava izražena zahteva po oblikovanju skupne južnoslovanske državne enote v okviru habsburške monarhije.

Na slovenskem so se v jeseni 1917 začela množična deklaracijska gibanja – zbiranje podpisov v podporo Majniški deklaraciji.

Jugoslovanski odbor

Ustanovljen v Londonu 1915 ustanovili politični emigranti iz območja habsburške monarhije. Prizadevali so si za združitev južnoslovanskih narodov. Predsednik odbora je bil ANTE TRUMBIĆ, pomembna pa sta še FRANJO SUPILO in IVAN MEŠTROVIĆ.

Krfska deklaracija

20.7.1917 so na otoku KRF člani Jugoslovanskega odbora podpisali sporazum s srbsko vlado o ustanovitvi skupne neodvisne južnoslovanske države, ustavne, demokratične in parlamentarne monarhije pod vodstvom dinastije Karađorđević. Zagotovljena je bila enakost veroizpovedi, pisav, državljanov, splošna volilna pravica.

Krfska deklaracija za razliko od Majniške predvideva razbitje Avstro-Ogrske.

Jugoslovanskemu odboru zaradi svoje šibkosti ni uspelo uveljaviti načela federativnosti, kar se je kasneje hudo maščevalo.

Narodni svet za SLOVENIJO in ISTRO

Poleti 1918 so se vojaški porazi avstrijske vojske nadaljevali, vlada pa je še vedno zavračala slovenske nacionalne zahteve. V Ljubljani je bil avgusta 1918 ustanovljen NARODNI SVET za Slovenijo in Istro, 6. oktobra 1918 pa je bilo v Zagrebu ustanovljeno NARODNO VIJEĆE kot vrhovno politično predstavništvo južnoslovanskih narodov v habsburški monarhiji. Vodil ga je dr. ANTON KOROŠEC.

Država Slovencev Hrvatov in Srbov

Ustanovljena je bila 29. oktobra 1918. Soočala se je s številnimi težavami (ni bila mednarodno priznana, ni imela urejenih meja z Avstrijo, Madžarsko in Italijo, grozila ji je nevarnost notranjih nemirov. Vpliv Ruskega boljševizma), zato so vodilni politiki sklenili Državo SHS priključiti Kraljevini Srbiji in Črni gori. V Ženevi so potekala pogajanja med delegacijama Narodnega vijeća in srbske vlade. Oblikovan je bil konfederativni koncept združitve, ki pa ga je srbski kralj Aleksander in srbska vlada nista priznala.

2. ZDRUŽITEV V KRALJEVINO SRBOV; HRVATOV IN SLOVENCEV

Različni interesi jugoslovanskih narodov od združitvi : Srbi so predvsem želeli združitev srbskega naroda v eni državi, pri Slovencih in Hrvatih pa je prevladalo nezadovoljstvo nad razmerami v Avstro-Ogrski, strah pred pritiski sosednjih držav, želja po večjem gospodarskem in kulturnem razvoju in strah pred revolucijo.

Položaj slovenske narodne vlade 1918-1921

Narodni svet za Slovenijo je oktobra 1918 imenoval slovensko Narodno vlado, ki je urejala vse zadeve v slovenskih deželah. Skrbela je za red in mir, gospodarstvo, preskrbo, promet, šolstvo, znanost, kulturo in druge javne zadeve. Navezovala je zunanje politične stike in

organizirala slovensko vojsko (januarja 1919 vključena v jugoslovansko vojsko). Po združitvi je morala Narodna vlada odstopiti, decembra 1919 je regent Aleksander imenoval Deželno vlado, ki pa je imela mnogo manjše pristojnosti. Vidovdanska ustava je Deželne vlade leta 1921 odpravila.

Kraljevina SRBOV RVATOV IN SLOVENCEV

1. december 1918 je regent (vladal je namesto očeta) Aleksander sprejel delegacijo Narodnega vijeća, nato pa razglasil združitev SRBIJE z DRŽAVO SLOVENCEV HRVATOV IN SRBOV. Določba Ženevskega sporazuma o ustavodajalni skupščini, ki bi odločala o obliki države, ni bila upoštevana. Nova država je bila vnaprej izsiljena monarhija s Karađorđevići na čelu.

Kraljevina SHS

Nacionalni, gospodarski, socialni problemi. Pisana narodnostna sestava (prevladujoči Srbi, nezadovoljni Hrvati in Slovenci, nepriznani drugi narodi – Makedonci, Albanci, Muslimani, Črnogorci), dobro organizirana nemška manjšina, pritiski na mejah.

3. BOJ SLOVENCEV ZA MEJE

Italijansko prodiranje na zahodu- Italijani so zasedli ozemlje do meje, ki jo je obljubljal Londonski sporazum, v novembru pa tudi GORICO in TRST. Sledil je prodor v smeri LJUBLJANE, pri VRHNIKI so jih na poziv Narodne vlade zaustavili Srbski vojaki. Narodna straža z Jesenic je ustavila Italijansko vojsko pri poskusu zasedbe Gornjesavske doline.

Boj za ŠTAJERSKO

Kljub razglasitvi Maribora za Avstrijsko mesto je Narodni svet za Štajersko 1. novembra 1918 imenoval majorja Rudolfa Maistra za generala in ga razglasil za poveljnika mesta in slovenske Štajerske. Po izvedeni mobilizaciji in vojaški zasedbi mesta z okolico je bila na pariški mirovni konferenci Mura upoštevana kot mejna reka in Maribor je pripadel Kraljevini SHS.

Boji za KOROŠKO

Koriški deželni zbor je zahteval pripojitev Koroške Avstriji, Slovenski narodni svet na Koroškem pa njeno priključitev Državi SHS. Poročnik FRANJO MALGAJ je s prostovoljci zasedel MEŽIŠKO dolino, PLIBERK in VELIKOVEC, stotnik ALFRED LAVRIČ z vojniki pa zahodno Koroško z BOROVLJAMI.

Demarkacijska meja je potekala po ZILJI in DRAVI. Slovenska Narodna vlada ni izkoristila uspehov slovenskih vojakov, na pogajanjih s celovško in dunajsko vlado je bilo sklenjeno, naj o Koroški odločajo na PARIŠKI MIROVNI KONFERENCI.

ZAČASNA RAZMEJITEV

Potekala je po KARAVANKAH – po črti, ki sta jo januarja 1919 določila ameriška oficirja. Aprilska ofenziva slovenskih enot je bila neuspešna, avstrijska vojska je zasedla Mežiško dolino s pomočjo jugoslovanskih vojakov pa so slovenske enote zasedle Koroško do Celovca in Gospe svete. Antanta je zahtevala umik jugoslovanske vojske in poslala italijanske vojake, ki so med nasprotnikoma ustvarjali razmejiteni pas.

4. DOLOČANJE MEJA NA PARIŠKI MIROVNI KONFERENCI

ŠTAJERSKA – meja tekla je po Muri, Radgona je pripadla Avstriji, Maribor pa Kraljevini SHS

PREKMURJE – zaradi bojzani pred boljševisitično revolucijo, je Antanta dovolila jugoslovanski vojski, da 1. avgusta 1919 zasede Prekmurje. Trianonska pogodba novembra 1920 je Prekmurje priključila Kraljevini SHS.

PARIŠKA MIROVNA KONFERENCA

Avgusta 1919 sprejela predlog o plebiscitu v Celovski kotlini, ki je bila razdeljena na cono A in cono B. 10. oktobra 1920 je bil izveden plebiscit v coni A. Več kot 59% prebivalstva je glasovalo za Avstrijo, zato je tudi cona B pripadla Avstriji.

Vzroki za neuspeh Slovencev: - prevlada Nemcev na političnem, kulturnem in gospodarskem področju,
- politična in gospodarska nestabilnost Kraljevine SHS
- odnos jugoslovanske vojsk do prebivalstva

PRIMORKSA – različni interesi velesil, določila LONDONSKEGA sporazuma Wilsonova samoodločba narodov so vplivali na odločanje o meji.

Kraljevina SHS je želela staro Avstro-Ogrsko mejo proti Italiji, ZDA so predlagale mejo KARAVANKE – UČKA – RAŠA – MORJE. Konferenca je predlagala dogovor Italije in Kraljevine SHS. 11. novembra 1920 je bila podpisana rapalska pogodba, Italija je priznala Kraljevino SHS, meja pa je tekla po črti PEČ – JALOVEC – TRIGLAV – MOŽIC – POREZEN – BLEGOŠ – HOTESDRUŠČICA – PLANINA – JAVORNIKI NAD CERKNICO – SNEŽNIK – KASTAV – MORJE. Italiji so pripadli ZADAR in otoki CRES, LOŠINJ, LASTOVO ter PLAGRUŽA.

Leta 1924 je z RIMSKIM sporazumom dobila tudi REKO.

POSLEDICE za slovensko narodno ozemlje

V kraljevini SHS sta ostali le dve tretjini slovenskega etničnega ozemlja.

Slovenci na Koroškem in Primorskem so bili izpostavljeni potujčevanju in različnim pritiskom.

5. SLOVENCİ V NOVI DRŽAVI DO DIKTATURE KRALJA ALEKSANDRA (20. LETA)

Volitve v ustavodajno skupščino leta 1920 – zmagal je centralistični tabor (narodna radikalna stranka in Jugoslovanska demokratska stranka), največ glasov med strankami na Slovenskem pa je dobila SLS. Liberalci so bili na drugem mestu, socialdemokrati in komunisti pa ne tretjem.

VIDOVDANSKA USTAVA

Sprejeta 28. junija 1921, Kraljevina SHS je ustavna monarhija, kralj potrjuje zakone, sklicuje in razpušča parlament, poveljuje vojski. Ustava uvaja nacionalni unitarizem, zagotavlja svobodo govora, tiska in združevanja, uvaja socialne pravice in agrarno reformo. Država je razdeljena na 33 oblasti in centralizirana. Slovensko ozemlje se deli na Ljubljansko in Mariborsko oblast.

GLAVNE STRANKE NA SLOVENSKEM

Katoliški tabor (Slovenska ljudska stranka) Kaščani, socialisti, Narodna ljudska stranka.
Politični cilji: avtonomija slovenskega naroda, katoliške vrednote
Podpira jo podeželsko kmečko prebivalstvo

Liberalni tabor (Jugoslovanska demokratska stranka po letu 1924 Samostojna demokratska stranka, kasneje del vsedržavne jugoslovanske nacionalne stranke. Samostojna kmetijska stranka, Narodno socialistična stranka, kasneje pridružena SDS)
Politični cilji: centralizem in unitarizem, gospodarski liberalizem
Volijo predvsem meščani

Delavski tabor (komunistična partija Jugoslavije, komunistična partija Slovenije . ustanovljena 1937)
Politični cilji: revolucionarni prevzem oblasti, internacionalizem, federalizem, močni sindikati

SLOVENIJA V NOVEM GOSPODARKSEM PROSTORU

Industrijsko najbolj razvit del države, boleča izguba Trsta, nova tržišča, dokaj miren prehod v nove razmere.

Kmetijstvo je bilo v težavah zaradi razdrobljene kmečke posesti ter počasne in nedosledne agrarne reforme. Kmetje so težko konkurirali cenanim kmetijskim pridelkom in Vojvodine.

SOCIALNI POLOŽAJ SLOVENCEV V 20. LETIH

Delavski nemiri leta 1920 (stavka železničarjev v Ljubljani), stavke rudarjev v Trbovljah leta 1923, ustanavljanje sindikatov.

6. SLOVENCİ PO DIKTATURI KRALJA ALEKSANDRA V 30. LETIH

UVEDBA DIKTATURE

6. januarja 1929 je kralj razveljavil ustavo, ukinil parlament in politične stranke. Država je bila preimenovana v Jugoslavijo in razdeljena na devet banovin.

Slovensko ozemlje (razen Bele Krajine do leta 1931) je spadalo v DRAVSKO banovino.

Uporaba »plemenskih« imen (npr. Slovenci) ni bila zaželena.

OKRELJENA OPOZICIJA PROTI DIKTATURI

Meščanske stranke so v »punkuacijah« zahtevale parlamentarizem in narodno suverenost.

SLS je leta 1932 izdelal ljubljanske punktuacije, v katerih je zahtevala samostojnost Slovenije v jugoslovanski državi.

VSILJENA USTAVA LETA 1931

Kraljeva oblast je skoraj neokrnjena volitve v skupščine so javne, deluje lahko le ena strank.

Kralj Aleksander je bil ubit v MARSEILLU oktobra 1934, namesto mladoletnega prestolonaslednika PETRA je oblast prevzelo kraljevo namestništvo pod vodstvom kneza PAVLA. Strankarsko delovanje je ponovno dovoljeno, najpomembnejšo režimsko stranko JUGOSLOVANSKO RADIKALNO ZAJEDNICO sestavljajo NARODNA radikalna stranka, JMO in SLS.

GOSPODARSKA KRIZA

Jugoslavijo je zajela 1931, brezposelnost, padec proizvodnje in trgovanja, kmečki dolgovi.

SOCIALNI IN GMOTNI POLOŽAJ SLOVENSKEGA ČLOVEKA V 30. LETIH
Znižanje življenjske ravni, nizke in kratkotrajne socialne podpore, povečuje se število brezposelnih in revežev, izseljevanje v razvitejše evropske dežele. Položaj se je izboljšal v drugi polovici 30. let.

7. SLOVENCİ V DRUGI POLOVICI TRIDESETIH LET 20. STOLETJA

GOSPODARSKI POLOŽAJ

Izboljšanje po letu 1935, izvoz v Italijo in Nemčijo (industrijski proizvodi in kmetijski pridelki), ponoven dvig proizvodnje. Večino industrije ima v rokah tuji kapital (avstrijski, nemški, češki, francoski). Jeseni 1940 se je gospodarski položaj zaradi vojne in recesije poslabšal (uvedba nakaznic za kruh in moko, racioniranje živil).

GROŽNJA NOVE VOJNE IN ODZIV SLOVENSKE POLITIKE

Ob izbruhu 2. svetovne vojne in podpisu jugoslovanskega pristopa k trojnemu paktu so bili odzivi slovenskih politikov različni. KATOLIŠKI tabor je notranje sprt in neenoten, SLS pa je še naprej sodelovala v vladi. LIBERALNI tabor ni igral večje vloge v političnem življenju, na vojno je bil bolje pripravljen delavski tabor. Sredi 30. let je na pobudo komunistov v okviru organizacij nastajala Ljudska fronta, KPS pa se je po napadu Nemčije na SZ povezala s protinacisti iz različnih okolij.

8. KULTURNI IN ZNANSTVENI TOKOVI

ŠOLSTVO

Po 1. sv vojni še vedno avstrijski šolski sistem s slovenskim učnim jezikom. Leta 1929 je bil sprejet nov zakon (po prvih štirih razredih ljudske šole je učenec lahko šolanje nadaljeval v višjih štirih razredih, na meščanski šoli, realki ali nižji gimnaziji)

UNIVERZA V LJUBLJANI

Ustanovljena leta 1919, pet fakultet (teološka, pravna, filozofska, tehniška, medicinska – nepopolna)

USTANOVITEV POMEMBNIH KULTURNIH INSTITUCIJ

Narodna galerija, Akademija znanosti in umetnosti, Narodna in univerzitetna knjižnica, Narodni muzej. Delovale so številne knjižnice, časopisi, revije, ustvarjali so mnogi kulturni ustvarjalci.

9. POLOŽAJ ZAMEJSKIH SLOVENCEV

SLOVENCİ V ITALIJI

Večina gospodarstva je bila v Italijanski lasti, kmetje so zaradi zadolženosti propadali. Gospodarska kriza in fašistični pritiski so stopnjevali izseljevanje vseh slojev (intelligence uradništva, kmetov)

NARODNOOBRAMBNA ORGANIZIRANOST SLOVENCEV

Od leta 1874 osrednja organizacija EDINOST (od sredine 20. let notranje razcepljena na katoliški in liberalni tabor).

TIGR – ustanovljen 1924, z nasilnimi dejanji so njegovi člani želeli opozoriti javnost na raznarodovalne pritiske oblasti ter spodbujati Slovence k bolj dejavnemu odporu.

FAŠISTIČNO NASILJE NA D SLOVENCİ

Leta 1920 so fašisti v Trstu požgali Narodni dom, po prihodu na oblast leta 1922 pa so začeli sistematično poitalijančevanje Slovencev (prepoved uporabe slovenskega jezika v javnosti, ukinitvev slovenskih društev, knjižnic, šol, zaplembe premoženja, odpuščanje učiteljev, pritiski na cerkvene oblasti in duhovnike)

SLOVENCİ V PRVI AVSTRIJSKI REPUBLIKI

Uradni jezik je postal Nemščina, odstranitev dvojezičnih napisov, pritiski na Slovence so se krepili.

Koroška domovinska zveza je bila organizacija za boj proti manjšinam in socialdemokratom. Spodbujala je naseljevanje Nemcev.

NACISTIČNI PRITISK NA SLOVENCE PO LETU 1938

Zaščitna manjšinska določila senžermenske mirovne pogodbe so prenehala veljati po priključitvi Avstrije k Nemčiji. Po letu 1941 so se nacistični pritiski na Slovence stopnjevali. Slovenci so bili razdeljeni na VINDIŠARJE, ki so govorili vindišarski jezik in so naklonjeni NEMCEM ter prebivalce slovenske narodnosti.

PORABJE

Močan proces madžarizacije, prepoved uporabe slovenskih imen, vsiljevanje vendske teorije (Slovenci v Porabju naj bi bili Vendi – potomci Vandalov)

Slab gospodarski položaj, jezik pa se je ohranjal predvsem v cerkvah.